

**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
РОЗВИТОК В УМОВАХ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS
OF SOCIOCULTURAL TRANSFORMATION**

**МІЖНАРОДНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

**INTERNATIONAL EDUCATIONAL SPACE:
Development in the Conditions
of Socio-Cultural Transformation**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ

**МІЖНАРОДНИЙ
ОСВІТНІЙ ПРОСТІР:
розвиток в умовах
соціокультурної трансформації**

Україна – Словаччина – Польща – Чехія –
Угорщина – Румунія – Німеччина

УДК 373:378].014(4)

<https://doi.org/10.35387/edu-mono.0200.2025>

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Мукачівського державного університету
(протокол № 16 від 27 травня 2025 року)*

Рецензенти:

Нелля НИЧКАЛО – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна.

Тереса ЯНІЦКА-ПАНЕК – доктор педагогічних наук (габілітований), професор, Державний університет Стефана Баторія, м. Скерневіце, Польща.

Інокентій КОРНІЄНКО – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Мукачівського державного університету, м. Мукачево, Україна.

За загальною редакцією
доктора педагогічних наук, професора **Авшенюк Н. М.**,
доктора педагогічних наук, професора **Товканець Г. В.**

М 57 Міжнародний освітній простір: розвиток в умовах соціокультурної трансформації : монографія. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець та колектив авторів. За заг. ред. Н. М. Авшенюк, Г. В. Товканець. – Ужгород : РІК-У, 2025. – 392 с.

ISBN 978-617-8596-01-9

У монографії розглянуто питання трансформації освіти як суттєвого соціокультурного потенціалу розвитку суспільства, який сприяє громадянському, інтелектуальному й духовному становленню особистості та забезпечує сталий поступ соціуму, людства в цілому. Представлено результати наукових досліджень освітніх змін у міжнародному освітньому просторі вченими та педагогами з України, Словаччини, Польщі, Чехії, Румунії, Угорщини, а також Німеччини. Актуалізовано проблеми трансформації освіти у дискурсі соціокультурної динаміки, тенденцій розвитку педагогічної освіти, загальної середньої освіти і професійної підготовки в сучасному світовому освітньому просторі.

Адресується фахівцям, які займаються науковою і професійно-педагогічною діяльністю з означеної проблеми, здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей; усім, хто цікавиться актуальними проблемами розвитку педагогічної науки, порівняльно-педагогічних досліджень та сучасної загальної середньої і вищої освіти.

ISBN 978-617-8596-01-9

© Мукачівський державний університет, 2025
© Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2025
© Авшенюк Н.М., Товканець Г. В. та колектив авторів, 2025

1.7. Інклюзивна освіта: досвід Словачької Республіки (Наталія ЛАЛАК) Inclusive Education: the Experience of the Slovak Republic (Natalia LALAK)	124
--	-----

Розділ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРОСТОРУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Chapter 2. TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL SPACE OF PEDAGOGICAL EDUCATION..... 135

2.1. Тенденції сучасної педагогічної освіти в європейському освітньому просторі (Ярослав ВЕТЕШКА, Ганна ТОВКАНЕЦЬ, Віктор ТОВКАНЕЦЬ) Trends of Modern Pedagogical Education in the European Educational Space (Jaroslav VETEŠKA, Hanna TOVKANETS, Viktor TOVKANETS)	136
2.2. Концепції й теорії проектування курикулу професійної підготовки вчителів у сучасному ландшафті педагогічної науки і освіти зарубіжжя (Наталія АВШЕНІУК) Concepts and Theories of Professional Teacher Training Curriculum Design in the Contemporary Landscape of Pedagogical Science and Education Abroad (Nataliia AVSHENIUK)	150
2.3. Pedagogical Education in Ukraine: Innovations and Challenges in the Context of the Euro-Integration Development Vector (Myroslava VOVK, Stefan PURICI, Nataliia FILIPCHUK) Педагогічна освіта в Україні: інновації і виклики у контексті євроінтеграційного вектору розвитку (Мирослава ВОВК, Стефан ПУРІЧ, Наталія ФІЛІПЧУК).....	166
2.4. Digitálne kompetencie budúch učiteľov primárneho vzdelávania (Renáta BERNÁTOVÁ) Digital Competences of Future Primary Education Teachers (Renáta BERNÁTOVÁ)	181
2.5. Підготовка вчителя початкових класів в умовах євроінтеграційних процесів (Тетяна МОЛНАР) Primary Teacher Training in the Conditions of European Integration Processes (Tetiana MOLNAR)	189
2.6. Проблеми та виклики альтернативної програми сертифікації вчителів у Туреччині (Надія ПОСТРИГАЧ) Problems and Challenges of the Alternative Teacher Certification Program in Turkey (Nadiia POSTRYHACH)	199

DOI: <https://doi.org/10.35387/edu-mono.0208.2025>

2.1. ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

*Ярослав ВЕТЕШКА (Прага, Чеська Республіка),
Ганна ТОВКАНЕЦЬ (Мукачево, Україна),
Віктор ТОВКАНЕЦЬ (Прага, Чеська Республіка)*

TRENDS OF MODERN PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

*Jaroslav VETEŠKA (Prague, Czech Republic),
Hanna TOVKANETS (Mukachevo, Ukraine),
Viktor TOVKANETS (Prague, Czech Republic)*

На початку XXI століття зріс інтерес до європейської освіти та значущості цього досвіду як чинника формування позицій, що визначають напрями модернізації освіти. Масовий доступ до університетської освіти у XX столітті акцентував увагу на навчанні через наукові дослідження. Сьогодні перед суспільством стоїть завдання створити такі умови, за яких заклади вищої освіти можуть здійснювати підготовку молоді, яка буде конкурентоспроможною в нових економічних та суспільних умовах і водночас сприяти проведенню наукових досліджень та розвитку інновацій. Незважаючи на всебічне дослідження вітчизняними та зарубіжними вченими питань педагогічної освіти професійної підготовки фахівців, однією з умов її якісного вдосконалення є вивчення та застосування позитивного педагогічного досвіду європейських країн.

Аналізу освітніх процесів університетів Європи приділяли увагу багато вітчизняних вчених (Н. Авшенюк, В. Кремень, Т. Кристопчук, Н. Лазаренко, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, Л. Нос, О. Огієнко, Н. Пазюра, Г. Товканець, Т. Харченко та інші). Проводилися порівняльно-педагогічні дослідження щодо освіти і освітніх процесів у різних країнах: Франції (Т. Салтикова, Т. Харченко), Німеччини (В. Жуковський, О. Самохвал), Великої Британії (І. Козубовська, Т. Модестова) та ін.

Сучасна концепція педагогічної освіти в європейському контексті спрямована на забезпечення фундаментальної професійної підготовки, на становлення професійної діяльності вчителя в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. Педагогічна Конституція Європи декларує¹⁴²

¹⁴² Pedagogical Constitution of Europe. URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopysyevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.

важливість «об'єднавчих освітніх процесів, які відбуваються в сучасній Європі, що спонукають до пошуку спільних засад складної архітектури професійної підготовки педагогів. Нині європейські країни пропонують розмаїття моделей здійснення такої підготовки як за змістом, так і за формою»¹⁴³.

Наголосимо, що підготовка педагогічних кадрів є одним із найважливіших елементів у структурі вищої освіти європейських країн. До початку XXI століття педагогічна освіта європейського континенту об'єднувала понад тисячу навчальних закладів із загальною кількістю викладачів понад 50 000 осіб. На той час на денних відділеннях педагогічних навчальних закладів різного типу навчалось понад 500 000 студентів, у програмах підвищення кваліфікації брали участь понад п'ять мільйонів вчителів. Однак, як зазначалося в одній із доповідей TNTEE, представлених Європейською комісією, потенціал педагогічної освіти не повною мірою використовувався для підвищення якості підготовки вчителів та для інтеграції освітніх систем Європи¹⁴⁴.

Сучасні соціокультурні тенденції, з одного боку, детермінують перетворення освіти на соціальний механізм розвитку особистості, з іншого – орієнтують систему вищої освіти на підготовку молодого покоління до викликів XXI ст. (екологічна, енергетична, демографічна кризи, зміна клімату тощо). Основні напрями модернізації здійснюються в руслі сучасних соціокультурних тенденцій, базуються на традиціях національної та світової культури, суспільно-державних пріоритетах врахування зростаючих освітніх потреб особистості та націлені на підвищення ефективності й якості освіти. Потреби кадрового забезпечення інноваційного соціально-економічного розвитку України і європейських країн вимагають обґрунтування підходів та умов, реалізація яких забезпечує впровадження у вищу школу освітніх, економічних, управлінських, інформаційних інновацій, які б сприяли підвищенню якості професійної підготовки випускників¹⁴⁵. Найважливішим критерієм якості вищої освіти у сучасному розумінні є розвиненість у випускника здатності застосовувати сформовані компетенції для ефективного вирішення різноманітних соціально-професійних завдань, зокрема високого ступеня складності та невизначеності. Універсальність психолого-педагогічних знань, що виявляється у широкому їх застосуванні для вирішення професійних та особистісних завдань, які об'єктивно виникають у сфері будь-якої професії, дає підставу виділити та дослідити в освітньому процесі університету педагогічну підготовку як фактор підвищення якості вищої освіти.

¹⁴³ Green paper on teacher education in Europe. URL: <https://tepe.wordpress.com/history-and-background-context/tntee-green-paper-2000/>

¹⁴⁴ Green paper on teacher education in Europe. URL: <https://tepe.wordpress.com/history-and-background-context/tntee-green-paper-2000/>

¹⁴⁵ Ващенко Л. Моделі управління інноваційними процесами. URL: <http://osvita.ua/school/method/289/>.

Зазначимо, що система освіти країн Європи характеризується низкою національних особливостей. Їх відмінності виявляються не лише на рівні органів управління, від яких залежить становлення та розвиток системи освіти в цілому, а й у змісті освіти, структурної організації процесу навчання, а також у методах та формах організації навчального процесу. Наприклад, у Англії, підготовка педагогічних кадрів зазвичай здійснюється у наступних навчальних закладах: в університетах на педагогічних відділеннях (підготовка викладачів для старших класів середніх шкіл); у педагогічних коледжах (підготовка вчителів початкової школи); у «навчальних центрах мистецтв» (підготовка вчителів мистецтва: музики, живопису). У Франції здобуття вищої педагогічної освіти можливе: в університетських інститутах підготовки вчителів (IUFM), в нормальних вищих школах (Ecoles normales supérieures, ENS); у центрі дистанційного навчання (КНЕД), коледжах тощо. Тобто сьогодні основними типами закладів вищої освіти європейських країн, в яких здійснюється професійно-педагогічна підготовка учительських кадрів є: класичний та педагогічний університети, педагогічний коледж.

Слід зазначити, що специфіка типології вищих педагогічних освітніх закладів Європи обумовлена особливостями соціокультурного рівня суспільного розвитку в кожній із країн. Тому кожний із національних структур педагогічної освіти притаманний ряд специфічних характеристик, що становлять їхню національну самобутність. Але, незважаючи на це, аналіз структури європейської вищої педагогічної освіти дозволяє стверджувати, що основне місце в системі підготовки студентів до професійної діяльності займають педагогічні факультети в університетах¹⁴⁶. Незважаючи на безперечну наявність певних загальних інституційних, адміністративних та організаційних компонентів, для кожної із систем педагогічної підготовки характерний широкий спектр особливостей, зумовлених розвитком у національному контексті та тісним взаємозв'язком з іншими інститутами освіти. Фактором, що поєднує національні системи підготовки вчителів, є безпосередній зв'язок з великою кількістю фундаментальних дисциплін (мови та література, математика, біологія, фізика тощо), що створює найсприятливіші умови для інтеграції різних галузей знання в рамках вищої школи. Зазначимо, що це передбачає вирішення актуальної проблеми досягнення гармонійного змістового балансу між різними компонентами навчальних планів педагогічної освіти.

Практично у всіх моделях підготовки вчителів, що функціонують у сучасній Європі, структура змісту освіти поєднує дві сфери: предметну та професійну. Предметна підготовка включає вивчення загальноосвітніх і

¹⁴⁶ Біницька, К. М. (2018). Тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи. (Дис. доктора пед. наук). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль

спеціальних дисциплін. Професійний блок – загальнопедагогічні дисципліни, методика та педагогічну практику. При цьому слід брати до уваги варіативність реального наповнення даних змістовних компонентів з огляду на відсутність загального термінологічного апарату, що застосовується у всіх культурних контекстах. Ми розглядаємо сукупність зазначених компонентів як умовну схему змістовного структурування навчальних програм, що використовуються для підготовки вчителів у Європі.

Варіанти поєднання предметного та професійного блоків, покладені в основу організації педагогічної освіти, дозволяють нам слідом за європейськими дослідниками¹⁴⁷ виділити дві його основні структурні моделі¹⁴⁸:

- синхронна модель, в якій предметна та професійна підготовка поєднані у загальному курсі вищої освіти. При цьому основою для зарахування до ЗВО є атестат про середню освіту, у деяких країнах проводяться вступні випробування. У навчальних програмах, структурованих відповідно до синхронної моделі, значне місце займають курси дидактики та методики, а також педагогічна практика (Австрія, Бельгія, Німеччина, Швеція, Фінляндія та інші). Ця модель є основою більшості програм підготовки вчителів для основної школи та гімназій;
- послідовна модель, де професійна підготовка вчителів здійснюється після завершення курсу вищої школи у певній предметній галузі. Тривалість предметної підготовки залежить переважно від загальної структури вищої освіти і становить 3–4 роки. У європейських країнах із послідовною моделлю організації педагогічної освіти для переходу до фази професійної підготовки необхідно отримати ступінь бакалавра. І тільки спеціальна педагогічна підготовка на магістерському рівні забезпечує можливість стати кваліфікованим педагогом.

Слід зазначити, що у країнах, де підготовка педагогічних кадрів складає основу лише однієї моделі, поширення набула синхронна модель. Вона характерна для Німеччини, Австрії, Польщі, Чехії, Угорщини, Румунії, Нідерландів, Швеції, Данії, Естонії. Послідовна модель використовується лише у Франції, Іспанії, Італії та Болгарії.

Найбільш показовим прикладом країни з децентралізацією влади у галузі освіти є Німеччина. У 90-ті роки ХХ століття в країні склалися три види системи педагогічної освіти: підготовка вчителів початкової та основної школи (в основному їх навчають у Гамбурзькому та Гессенському університетах); підготовка викладачів реального училища (майбутні педагоги здобувають педагогічну освіту у вищих педагогічних школах при університетах та в самих університетах); підготовка викладачів гімназії (викладачі

¹⁴⁷ Green paper on teacher education in Europe. URL: <https://tepe.wordpress.com/history-and-background-context/tntee-green-paper-2000/>

¹⁴⁸ Nya svensklärares skrivdidaktiska kunskap ökar kraftigt första året. URL: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/nya-svensklarares-skrivdidaktiska-kunskap-okar-kraftigt-forsta-aret>

гімназії навчаються в основному в університетах). Структура управління освітою є поєднанням федералізму на національному рівні з централізацією управління на рівні адміністративних земель. Однак на різних ступенях освіти є особливості у розподілі відповідальності та міри компетенції на тих чи інших рівнях. В даний час управління німецькою системою вищої освіти здійснює Федеральне міністерство науки та освіти, головною функцією якого є здійснення нагляду за освітньою політикою на федеральному рівні. На місцевому рівні освітню політику координують відповідні міністерства земель. Отже, основною ланкою підготовки педагогічних кадрів завжди були і є німецькі університети¹⁴⁹. Цікавою у науковому плані та самодостатньою є система вищої освіти в Англії. Будувалися найстаріші університети Англії – Оксфорд і Кембридж (*Alma mater Oхonia*) із тими лише змінами, які зумовлювалися національними особливостями, місцевими потребами і духом часу. Розглядаючи систему освіти в університетах Англії, не можна не звернути увагу на головну особливість їхньої структури – систему коледжів, притаманну багатьом університетам – Лондонському, Оксфордському, Кембриджському, Йоркському та іншим. Більшість із них є автономними установами зі своєю специфічною структурою, факультетами та кафедрами.

У Великій Британії до кінця XX століття поряд з розширенням існуючої системи вищої освіти, було створено 23 університети. За традицією англійські університети давали лише гуманітарну освіту, єдину, на думку ряду англійських педагогів, що має справжню освітню цінність. Рівень, який досягається у вивченні гуманітарних дисциплін, завжди був основним критерієм академічних заслуг студента. Однак у зв'язку з вимогами науково-технічного прогресу постає необхідність підвищення організації науково-дослідної підготовки студентів у закладах вищої освіти педагогічного спрямування.

Так, у Лондонському Королівському коледжі науково-дослідна діяльність студентів розпочалася з невеликого наукового гуртка студентів, які цікавилися питаннями філософії, фізики, геометрії, новими книгами та науковими експериментами. Пізніше гурток розділився на лондонський та оксфордський, і студенти могли на власний розсуд обирати тему та предмет свого наукового дослідження. У цей період змінилися і форми організації науково-дослідної діяльності студентів, зокрема, основною формою навчання так і залишилася лекція, яка виявилася найменш сприйнятливою до еволюційних змін і, як і раніше, поділялася на ординарну та екстраординарну. Студенти проводили наукові дискусії, диспути, діалоги.

¹⁴⁹ Пасічник Л. Л. Професійна підготовка майбутніх вчителів у Німеччині: традиційні та інноваційні підходи. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2015. № 3. С. 176–180. : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2015_3_34.

На відміну від Німеччини та Англії, згідно з реформою вищої освіти, прийнятою 12 листопада 1968 р., у Франції було перебудовано основні структури вищої освіти. У зв'язку з реорганізацією факультетів та кафедр у нові міждисциплінарні підрозділи, в університетах були створені так звані науково-дослідні центри, які стали більш самостійними у визначенні цілей, змісту навчання та науково-дослідної діяльності. Особливістю французької системи вищої освіти полягає в тому, що освітній процес базується на циклічній схемі, яка у ЗВО університетського та неуніверситетського типу здійснюється по-різному. Сам процес навчання прийнято поділяти на послідовні цикли (етапи), а останній (третій) цикл освіти націлений на навчання методик і технології науково-дослідницької діяльності. Професійна підготовка здійснюється на основі активізації проведення самостійних наукових досліджень. Довгострокові програми університетської освіти спрямовані, перш за все, на педагогічну та загальнокультурну підготовку, набуття професійної кваліфікації і, в тому числі, на наукову роботу та розвиток активної-творчої особистості. Особливо слід зауважити, що третій цикл націлений на підготовку до науково-дослідної діяльності шляхом виконання експериментальної роботи. Міністерство національної освіти Франції ухвалило рішення розвивати систему університетської освіти на основі трьох ступенів: ліценціат (3 роки), магістр (2 роки), докторат (3 роки) (licence, master, doctorat – LMD). Схема 3 + 2 + 3 або (ЛМД) має забезпечити прозорість освітнього процесу. Навчальні блоки оцінюються в європейських кредитах (ECTS): 180 кредитів – на ліценціат, 120 – на магістр.

Така система дозволяє забезпечувати узгоджене перезарахування кредитів та здійснювати навчання з урахуванням вимог академічної мобільності. З метою реформування ланки університетської освіти уряд Франції та Міністерство національної освіти ухвалили багато постанов та декретів, що регламентують організацію та зміст освіти у закладах вищої освіти. Серед них: постанова Міністерства національної освіти Франції «Про спеціалізований ліценціат», «Про університетські ступені та звання та державні дипломи», декрет «Про приєднання французької системи вищої освіти до розвитку європейського простору вищої освіти» та інші. В університетах заняття організовані за модульною системою, результатом навчання за якою є накопичення певної кількості кредитів протягом усього навчання, в подальшому в дипломі зазначається кількість отриманих кредитів: одні дисципліни є обов'язковими, інші залежать від вибору студента¹⁵⁰. Кредити можна отримати не тільки за навчальні дисципліни, але і за громадську активність або відвідування конференцій, що заохочує до активного соціального життя студентів¹⁵¹.

¹⁵⁰ Kaiser F. Higher education in France. Country report. Enschede: CHEPS, 2007. 74 p

¹⁵¹ Хміль О. Особливості системи вищої освіти у Франції. Молодь і ринок. 2010. № 9. С. 95–99.

У Франції, як і в Англії, основним типом освітніх педагогічних закладів визнано педагогічні інститути при університетах, створення яких розпочалося у 1991 р. У кожному навчальному окрузі Франції сьогодні ведуть підготовку майбутніх спеціалістів у галузі освіти з усіх дисциплін та для всіх рівнів навчання. Термін навчання у педагогічних інститутах при університетах – два роки. На першому році навчання відбувається предметна та загальна підготовка майбутніх педагогів. Розклад першого року навчання студентів поділяється на обов'язкові години (предметна та загальна підготовка), факультативні години, ознайомлювальну практику, а також підсумковий контроль.

Франція розділена на 30 академій (адміністративно-територіальних одиниць, до складу яких входять всі освітні та науково-дослідні установи всіх рівнів, що знаходяться в даному регіоні). Такий поділ дозволяє, з одного боку, забезпечити єдність освітньої політики французької держави на всій території країни і, з іншого боку, враховувати регіональні особливості, а також характер науково-дослідної діяльності.

На сьогоднішній день багато закладів вищої освіти, які не є педагогічними, але здійснюють науково-дослідну діяльність, також входять до системи освіти, зокрема: Колеж де Франс, Національний музей природної історії, Паризька обсерваторія і т.д. Таким чином, держава прагне зблизити науково-дослідну діяльність та освіту. У підготовці майбутніх педагогів існує глибока диференціація, наприклад, між педагогічними школами та університетськими інститутами підготовки вчителів, які є окремими освітніми установами та університетами. На сьогоднішній день у Франції університети є державними установами наукового, культурного та професійного характеру. З 1984 р. в університетах Франції факультети замінили на науково-освітні підрозділи (*unités de formation et de recherche (U.F.R.)*), до складу яких входять кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри, інститути, школи, університетські технологічні групи (*universitaires de technologie (I.U.T.)*), університетські інститути професійної підготовки (*instituts universitaires professionnalisés (I.U.P)* тощо)¹⁵².

У Чехії професійну педагогічну підготовку здійснюють дев'ять педагогічних факультетів, кращими з яких визнано педагогічний факультет Карлового університету в Празі та педагогічний факультет Масариківського університету у Брно¹⁵³. Водночас високий рівень підготовки педагогічних працівників забезпечують педагогічні факультети Остравського університету, Університету Градце-Кралове, Університету Палацького, Південночеського університету, Університету Пуркіне, Західночеського університету, а також факультет природничо-гуманітарний та педагогічний Технічного універ-

¹⁵² Tisserand E. Le Système Éducatif Français. (n.p.): Foucher, 2016. 304 p.

¹⁵³ Jak se dostat na pedagogické fakulty. <https://www.vysokeskoly.com/kde-jeste-berou-na-vs/jak-se-dostat-na-pedagogicke-fakulty>

ситету в Ліберці. Завдання чеських педагогічних факультетів – підготовка вчителів для всіх типів та рівнів шкіл¹⁵⁴, підготовка фахівців та наукових співробітників у педагогіці¹⁵⁵, освітній психології та дидактиці¹⁵⁶.

Педагогічну освіту в Чехії можна здобути не лише на педагогічних факультетах. Так, підготовку вчителів у Карловму університеті здійснюють також філософський факультет, факультет природознавства, фізико-математичний факультет та факультет фізичної культури та спорту. Наприклад, на філософському факультеті можна навчатися на спеціальності «Англійська філологія» та пройти педагогічний мінімум, ставши таким чином кваліфікованим вчителем англійської мови і літератури. Як правило, у Чехії навчання на педагогічних факультетах здійснюється одразу за двома спеціальностями в рамках однієї освітньої програми – наприклад, «Викладання англійської мови – Викладання математики». Вчителі відразу двох предметів затребуваніші, є можливість працевлаштування в закладах середньої освіти.

У Чехії навчання на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти триває 3 роки. У бакалавраті ведеться підготовка вихователів дитячих садків, спеціальних педагогів, психологів, вчителів предметів середньої школи. Диплом бакалавра ще не дає педагогічної кваліфікації. Щоб здобути кваліфікацію педагога, треба продовжити навчання у 2-річній магістратурі. Випускник магістратури є повністю кваліфікованим учителем загальноосвітніх предметів у середній школі. Наприклад, спеціальностями бакалаврату педагогічного факультету Карлового університету є: «Вчитель англійської мови – Вчитель чеської мови», «Вчитель англійської мови – Вчитель математики», «Вчитель біології, геології та енвайроменталістики – Вчитель хімії», «Вчитель біології, геології та енвайроменталістики – Вчитель ЗОЖ», «Вчитель чеської мови – Вчитель французької мови», «Вчитель французької мови – Вчитель основ соціальних наук», «Педагогіка – Вчитель образотворчого мистецтва» та інші. Щодо підготовки вчителя початкових класів школи, то в Чехії вони навчаються безперервно 5 років до здобуття ОКР магістра¹⁵⁷.

Педагогічна освіта у Словаччині має свої особливості та традиції, які впливають на процес навчання. Система освіти безпосередньо впливає на майбутні перспективи студентів у Словаччині. Педагоги відіграють важливу роль у підготовці до майбутньої професії, передаючи не лише теоретичні знання, а й забезпечуючи реальні умови практичної підготовки. Основні

¹⁵⁴ Дрожжина Т. В. Євроінтеграційні процеси в освіті. Чеський досвід. Управління школою. 2009. № 11. С. 24–27.

¹⁵⁵ Товканець Г. В. Діяльність Української господарської академії в Чехословацькій республіці: теоретичні і методичні засади. Гуманіт. науки. 2011. № 1. С. 103–111.

¹⁵⁶ Красняков С. В. Європейський досвід Чеської республіки в галузі освіти: досвід для України. Вісник НАДУ. 2015. № 4. С. 104–111.

¹⁵⁷ Univerzita Karlova v číslech. <https://cuni.cz/UK-4054.html>

професійні обов'язки педагогів: планування навчальної програми; контроль засвоєння знань; оцінка творчого потенціалу дітей та допомога у його розкритті; формування системи цінностей та розвитку особистісних якостей учнів; розробка та впровадження ефективних освітніх програм.

Для молодих людей, які мріють стати педагогами у Словаччині, важливо здобути вищу освіту. ЗВО Словаччини пропонують спеціалізовані програми підготовки, де студенти вивчають психологію, педагогіку, методику викладання та інші дисципліни, необхідні для успішної кар'єри в освіті. Зокрема:

1. Педагогічний факультет у Транвському університеті. На цьому факультеті готують спеціалістів у галузі соціальної педагогіки. Процес навчання забезпечується сучасним обладнанням, лабораторіями та кваліфікованим персоналом. Бакалаврат пропонує 13 програм, включаючи підготовку за спеціальностями «Вчитель образотворчого мистецтва», «Дошкільна педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Вчитель англійської мови та літератури» та інші. Факультет також пропонує програми додаткової освіти з педагогіки, словацької мови та літератури, шкільної педагогіки та теорії освіти.

2. Університет Коменського у Братиславі є найстарішим та найбільшим ЗВО у Словаччині¹⁵⁸. Він був заснований після створення незалежної Чехословаччини у 1919 р., має 13 факультетів, де навчається понад 30 000 учнів, зокрема 2 500 іноземних студентів з більш ніж 70 країн світу. Університет пропонує освіту в галузі природничих наук, педагогіки, фармацевтики, фізичного виховання та спорту, медицини, математики, фізики, інформатики, теології, менеджменту, соціальних і економічних наук та інших галузях. Педагогічний факультет є одним із найбільших факультетів серед університетів Словаччини. Тут пропонується навчання у галузі логопедії, соціальної роботи, спеціальної педагогіки, медичної педагогіки, соціальної педагогіки, іноземних мов та культур. Факультет пропонує навчання на всіх трьох рівнях як очно, так і заочно¹⁵⁹.

Щодо одного з найбільших педагогічних факультетів Пряшівського університету, то науковець, дослідник проблем розвитку педагогічної освіти професор Пряшівського університету Рената Бернатовна, здійснюючи огляд педагогічної підготовки у Словаччині, зазначає¹⁶⁰: магістерська програма з викладання початкової освіти пропонується на педагогічному факультеті, який у 2024 році відзначив 75-річчя свого заснування. У 2024/2025 навчальному році на факультеті навчається 666 студентів денної форми навчання

¹⁵⁸ Slovak Study <https://slovakstudy.com/uk/university/universitet-komenskogo-v-bratislave/>

¹⁵⁹ Slovak Study <https://slovakstudy.com/uk/university/universitet-komenskogo-v-bratislave/>

¹⁶⁰ Bernatova Renata. Vysokoškolská príprava učiteľov primárneho vzdelávania na Slovensku. Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XXII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької. Вип. 8 (20). К.: Талком, 2025. С. 22–25.

бакалавра, 522 студенти заочної форми навчання бакалавра, 274 студенти денної форми навчання магістра, 282 студенти заочної форми навчання магістра. Факультет також забезпечує дворічне поглиблене навчання за двома освітніми програмами, а саме підготовка педагогічних кадрів у сфері початкової освіти та спеціальної освіти. У 2024/2025 навчальному році за програмою підвищення кваліфікації навчається 57 студентів¹⁶¹.

Стандартне навчальне навантаження бакалавра становить 60 кредитів на навчальний рік. Весь курс педагогічної підготовки бакалавра становить 180 кредитів. Навчання на бакалавраті закінчується захистом бакалаврської роботи та державним іспитом. У подальшому навчанні в магістратурі необхідно отримати 120 кредитів і закінчується навчання в магістратурі захистом дипломної роботи та державним іспитом¹⁶².

Проведене дослідження довело, що основною тенденцією управління вищими педагогічними навчальними закладами у країнах Європи є централізована система управління (Франція) та децентралізована система управління (Німеччина, Англія). Незважаючи на відмінності, системи управління в європейських країнах відкривають сприятливі можливості для розвитку інтеграційних процесів між університетами, педагогічними навчальними закладами та коледжами¹⁶³. Загальні цілі, зміст та форми організації підготовки фахівців в університетах та педагогічних навчальних закладах сприяють зміцненню їхньої співпраці у навчальній та науково-дослідній діяльності, покращують психолого-педагогічну та практичну підготовку випускників університетів.

Сьогодні підготовка фахівців у європейських країнах здійснюється у класичних і педагогічних університетах, педагогічних інститутах та коледжах. У країнах Європи спостерігається тенденція до об'єднання коледжів з великими університетами, що забезпечує вирішення головної суперечності між високими вимогами, що пред'являються сучасним суспільством до випускника і недостатнім рівнем його професійної підготовки, необхідністю надання широких можливостей для отримання різнобічної підготовки молодим людям у будь-якому віці, необхідністю нових професій, а головне – забезпечення демократичних умов розвитку освіти. Реформування систем освіти у європейських країнах є провідною метою державної освітньої політики. Але системи педагогічної освіти Європи не обмежуються підготовкою педагогічних кадрів в університетах: професійна підготовка педагогів також здійснюється у спеціалізованих вищих навчальних закладах та вищих університетського типу: педагогічних інститутах, педагогіч-

¹⁶¹ Slovak Study <https://slovakstudy.com/uk/university/universitet-komenskogo-v-bratislave/>

¹⁶² Študijné programy. MAIS. Prešovská univerzita v Prešove. Verejný portál. Dostupné na: <https://student.unipo.sk/maisportal/studijneProgramy.mais>

¹⁶³ Товканець, Г. В. Економічна освіта у вищій школі Чехії та Словаччини у XX столітті. Ничкало Н.Г. (Ред.). К.: Кондор-Видавництво, 2013

них відділеннях при університетах та факультетах¹⁶⁴. Тенденцією сучасної системи підготовки студентів у закладах вищої освіти Європи є пріоритет державних класичних та педагогічних університетів країн-членів Євросоюзу у питаннях підготовки майбутніх фахівців.

Модернізація педагогічної освіти в Україні зумовлена реальностями XXI століття: формування нової генерації висококваліфікованих професіоналів з інноваційним, творчим типом мислення, розвиненою світоглядною культурою сьогодні є стратегічним орієнтиром розвитку освіти. Стратегія сучасної вищої освіти в Україні спрямована на розвиток національної моделі освіти, орієнтованої на формування творчої особистості, накопичення інтелектуального капіталу, перехід від моделі «Освіта для всіх» до моделі «Освіта для кожного». Освіта як найважливіший соціальний інститут, що сприяє розвитку людських ресурсів, демократії та рівності, виконує за допомогою педагога такі важливі функції у суспільстві¹⁶⁵:

- розвиває творчі здібності людини, поглиблюючи її участь в економічних, соціальних та культурних відносинах у суспільстві, забезпечуючи ефективніший внесок у інноваційний розвиток людства;
- надає вирішальний вплив на соціальний прогрес та продуктивність відтворення культури;
- відіграє ключову роль у технологічних перетвореннях;
- забезпечує розвиток моральності, інтелектуальності, творчості та практичності, поєднання ірраціональності та раціональності та інших якостей людини, необхідних їй у повсякденному житті в умовах впровадження інновацій (Жак Аллак, директор Міжнародного інституту планування освіти при ЮНЕСКО);
- покращує взаємини між людиною та навколишнім природним і соціальним середовищем тощо;
- забезпечує неперервну освіту як систему інноваційного підходу до розвитку людського капіталу з урахуванням особливостей розвитку таких складових як система електронної комунікації, засобів космічного зв'язку, що дозволяють здійснювати масове навчання людей будь-якого віку незалежно від місця їхньої роботи та проживання¹⁶⁶.

Саме розвиток сучасної педагогічної освіти і передової науки є одним із ключових пріоритетів, необхідних для входження соціуму до найбільш розвинених і конкурентоспроможних країн світу¹⁶⁷. Турбота міжнародної

¹⁶⁴ Заскалета Світлана Тенденції професійної підготовки фахівців у країнах європейського простору: забезпечення якості вищої освіти. Освітологія. 2019. № 8. С. 111–116.

¹⁶⁵ Сучасні тенденції у галузі освіти. URL: <https://osvita.ua/news/91458/>

¹⁶⁶ Лук'янова, Л. Неперервна освіта впродовж життя: історичний огляд, сучасні реалії. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка, 2015, 1 (15), 187–192.

¹⁶⁷ Чернов М. М., Конопляник Л. М., Пришупа Ю. Ю. Педагогічна вища освіта України 2022–2026 рр.: вектори розвитку. Академічні візії. Випуск 15/2023.

педагогічної спільноти про якість людського потенціалу є сьогодні важливим стратегічним підходом.

На основі аналізу наукової педагогічної літератури можемо визначити основні тенденції розвитку педагогічної освіти в європейському освітньому середовищі (рис. 1):

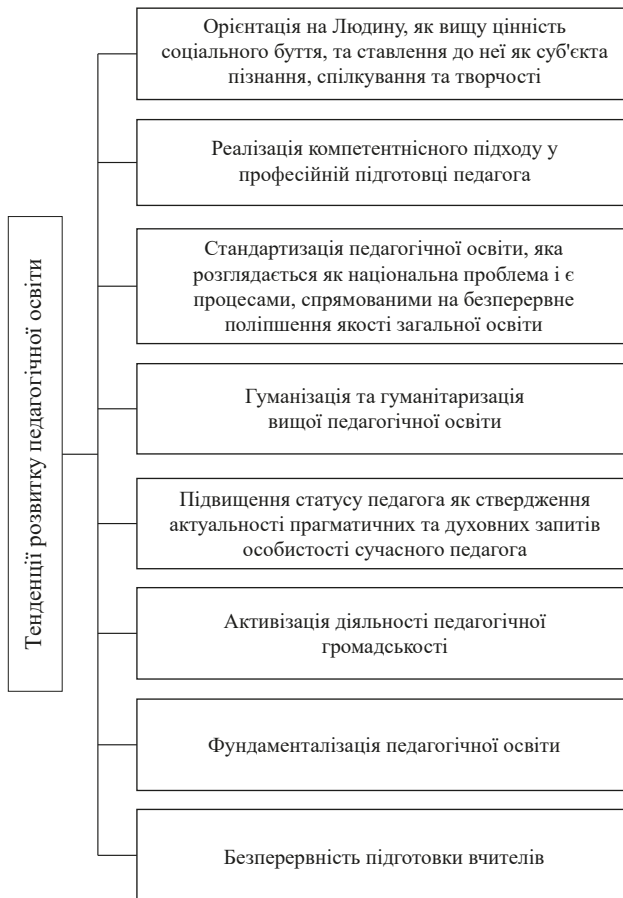

Рис. 1. Тенденції розвитку педагогічної освіти

У світі дуже актуальні питання виховання патріота і громадянина світу. У педагогічній освіті відбувається поступовий перехід від концепції функціональної підготовки фахівця до концепції розвитку його

особистості. Професійно-особистісний розвиток та саморозвиток майбутнього педагога є пріоритетом. Щоб підвищити якість освіти, сьогодні необхідно оновлювати її зміст на різних рівнях (загальнотеоретичному, предметному, на рівні навчального матеріалу), впроваджувати інноваційні освітні технології, проголошувати компетентнісні підходи до навчання.

На основі аналізу наукових досліджень^{168;169;170;171} нами виявлено, що особливостями педагогічної освіти є врахування змін, що відбуваються у контексті глобальних освітніх тенденцій, до яких належать:

- орієнтація на активне освоєння людиною способів пізнавальної діяльності;
- перехід від суто асоціативної, статистичної моделі знань до динамічних структурованих систем розумових дій;
- адаптація освітнього процесу до запитів та потреб особистості;
- орієнтація навчання на особистість, забезпечення можливостей його саморозкриття.

Зрозуміло, що наявність компетентності визначає можливість та здатність здійснювати професійну діяльність, а присвоєння кваліфікації надає це право на реалізацію. Тому важливою є стандартизація педагогічної освіти, яка розглядається як національна стратегія. Водночас наголошуємо, що вища педагогічна освіта в XXI столітті не повинна йти шляхом вузької професіоналізації та спеціалізації. Її найважливіше призначення – формувати культуру особистості, гуманітарні основи якої моральні та ціннісні, що дозволяють розширити горизонти розуміння фахівцям складного світу, який швидко змінюється, адаптуватися до викликів епохи. Підвищення статусу педагога стверджує актуальність прагматичних та духовних запитів особистості сучасного педагога¹⁷².

Підготовка майбутнього вчителя набуває характеру безперервної педагогічної освіти. Безперервність та наступність професійної педагогічної підготовки реалізується у педагогічних коледжах, інститутах,

¹⁶⁸ Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 172.

¹⁶⁹ Авшенюк Н.М. Тенденції розвитку транснаціональної вищої освіти у другій половині XX – на початку XXI ст.: монографія; за наук. ред. Лещенко М.П. К.: Інститут обдарованої дитини, 2015. 610 с

¹⁷⁰ Лазаренко Н. Сучасні тенденції розвитку системи освіти в країнах ЄС. Рідна школа. 2019. № 3–4. С. 12–17.

¹⁷¹ Ничкало Н.Г., Лук'янова Л.Б., Вовк М.П. Освіта для цифрової трансформації суспільства. Вісник НАПН України. 2024. № 6(2). С. 2–9.

¹⁷² Хомич Л. О. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні. Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XX Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [наук. ред.: Г.І. Сотська, М.П. Вовк]. Вип. 6 (18). Чернівці: Букрек, 2023. С. 27–29

університетах. Безперервність педагогічної підготовки забезпечується варіативністю навчання – вибір різних освітніх та професійних програм, спеціалізацій¹⁷³.

Функціонування системи безперервної педагогічної освіти формується на основі гнучкої системи педагогічної освіти, що забезпечує наступність¹⁷⁴. Відмінними принципами виступають багаторівневність, гнучкість та варіативність системи педагогічної освіти. Університетський тип педагогічної освіти пов'язаний із реалізацією нових моделей підготовки вчителя. Реформи педагогічної освіти в європейських країнах забезпечили утвердження нової категорії підготовки майбутніх учителів – «педагогічну освіту університетського типу». Особливостями реалізації цього явища на практиці є: міждисциплінарний підхід до підготовки майбутніх учителів; гнучка та поглиблена інтелектуальна і професійно-педагогічна підготовка; зближення традиційної загальнонаукової освіти зі спеціальним та професійним навчанням, спрямованим на тісну взаємодію зі шкільною практикою, починаючи з першого року навчання студентів у педагогічному виші.

На особливу увагу заслуговує ідея формування цілісної особистості, яка постає як внутрішня необхідність розвитку людини. Цілісність особистості передбачає єдність її ціннісних орієнтацій, позиції та стилю життєдіяльності. Сталий розвиток сучасного суспільства ставить нові базові ідеї освіти. В освітню практику сучасна педагогіка має транслювати ідеї діалогу, співробітництва, співтворчості, колективної дії, поваги до особистості, необхідності розуміння чужої точки зору тощо. Через освіту має бути визначено нове розуміння сенсу життя, філософії його існування, духовної культури.

Заклади вищої освіти європейських країн дозволяють здійснювати гнучку організацію навчального процесу: варіювати за потреби навчальний матеріал, надавати студентам вибір у вивченні дисциплін, організовувати комплексні наукові дослідження, тобто готувати різнобічно освічених фахівців за існуючими та за новими спеціальностями, виникнення яких обумовлено розвитком сучасної науки та потребами вузівської практики. У процесі дослідження визначено чітку тенденцію інтеграції вищої освіти, яка виражається в адміністративному та академічному об'єднанні різних за своєю спрямованістю підготовки навчальних закладів, зокрема, в освіті педагогічних відділень університетів, інститутів педагогіки (Англія), педагогічних інститутів (Німеччина), науково-дослідних інститутів, універси-

¹⁷³ Лук'янова Л. Неперервна освіта впродовж життя: історичний огляд, сучасні реалії. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. 2015. Серія: Педагогіка. 1 (15). 187–192.

¹⁷⁴ Tovkanets Anna. University and lifelong education in the european educational space: the interdependence of goals and strategies. UNESCO chair journal «Lifelong professional education in the XXI century». 2020. № 2. P. 24– 29.

тетських педагогічних інститутів міждисциплінарній підготовці майбутніх фахівців педагогічної освіти (Чехія, Словаччина).

Досвід функціонування систем вищої освіти країн Європи викликає суттєвий науково-практичний інтерес, оскільки у системі вищої освіти України відбувається напружений пошук нових, креативних рішень проблем індивідуалізації та диференціації підготовки майбутніх спеціалістів, форм, методів, способів та технологій науково-дослідної діяльності студентів вищих закладів освіти педагогічного спрямування.

DOI: <https://doi.org/10.35387/edu-mono.0209.2025>

2.2. КОНЦЕПЦІЇ Й ТЕОРІЇ ПРОЄКТУВАННЯ КУРИКУЛУМУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У СУЧАСНОМУ ЛАНДШАФТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ І ОСВІТИ ЗАРУБІЖЖЯ

Наталія АВШЕНЮК (Київ, Україна)

CONCEPTS AND THEORIES OF PROFESSIONAL TEACHER TRAINING CURRICULUM DESIGN IN THE CONTEMPORARY LANDSCAPE OF PEDAGOGICAL SCIENCE AND EDUCATION ABROAD

Nataliia AVSHENIUK (Kyiv, Ukraine)

Експерти в галузі педагогічної освіти визначили три основні тенденції, що протягом останніх п'ятдесяти років окреслюють ландшафт підготовки вчителів. Вони зумовлені соціальними, політичними й економічними впливами на розвиток педагогічної і шкільної освіти, зокрема:

- 1) стійка увага до якості підготовки та професійної діяльності вчителів і їх підзвітності;
- 2) зміна уявлень про педагогічні й психологічні характеристики процесу навчання і їхній вплив на досягнення успіху сучасною людиною в цифровому суспільстві знань;
- 3) безпрецедентне різноманіття учнів у шкільному середовищі, що супроводжується зростаючою соціальною нерівністю¹⁷⁵.

Зазначені тенденції по-різному впливають на трансформації педагогічної освіти у міжнародному освітньому просторі, провокуючи низку важливих питань, а саме:

¹⁷⁵ Flores, M. A. (2016). Teacher Education Curriculum, in: J. Loughran & M. L. Hamilton (Eds.) *International Handbook of Teacher Education*, (pp. 187–230). Dordrecht: Springer Press

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>